

Robert Wolański

Efekty wsparcia przedsiębiorstw środkami z Unii Europejskiej na podstawie programu operacyjnego Innowacyjna Gospodarka priorytety 3, 4, 5 i 6

Ekonomiczne Problemy Usług nr 102, 449-456

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ROBERT WOLAŃSKI

Uniwersytet Warszawski

EFEKTY WSPARCIA PRZEDSIĘBIORSTW ŚRODKAMI Z UNII EUROPEJSKIEJ NA PODSTAWIE PROGRAMU OPERACYJNEGO INNOWACYJNA GOSPODARKA PRIORYTETY 3, 4, 5 I 6

Wprowadzenie

Przedmiotem artykułu są środki z Unii Europejskiej adresowane do przedsiębiorstw w Polsce. Wśród środków z UE poddanych analizie są fundusze strukturalne w ramach programu operacyjnego Innowacyjna Gospodarka priorytety 3, 4, 5 i 6. Celem artykułu jest określenie efektów wsparcia tymi środkami przedsiębiorstw, porównania sytuacji z przedsiębiorstwami niekorzystającymi z omawianych dotacji oraz odniesienie do wpływu na konkurencyjność gospodarki. Przedstawiono również porównanie tych efektów między sektorem małych i średnich przedsiębiorstw¹ (MŚP) a dużymi firmami.

1. Zarys polityki Unii Europejskiej w zakresie wsparcia przedsiębiorstw

Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw to jeden z najważniejszych priorytetów Unii Europejskiej. Celem strategicznym Unii wyznaczonym w 2000 roku w Lizbonie, na najbliższe dziesięciolecie, było stworzenie opartej na wiedzy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, zdolnej do systematycznego wzrostu gospodarczego, zapewniającej większą liczbę lepszych miejsc pracy w warunkach większej spójności społecznej. Z kolei po reformie strategii lizbońskiej i przyjęciu przez Radę Europejską w marcu 2005 roku odnowionej strategii lizbońskiej, której pełna nazwa brzmi „Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej”, szczególną uwagę zwrócono na konieczność skupienia działań przede wszystkim na aspektach równouprawnienia kobiet i mężczyzn, zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałania dyskryminacji oraz rozwoju opartego na innowacyjności, wiedzy i badaniach.

Strategia lizbońska wśród działań priorytetowych wymienia stworzenie sprzyjających warunków umożliwiających powstawanie i rozwój firm innowacyjnych, szczególnie wśród MŚP oraz stymulowanie przedsiębiorczości². W związku z tym środki unijne przeznaczane są w głównej mierze na dofinansowanie inwestycji

¹ W artykule pod pojęciem małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) przyjmuje się mikroprzedsiębiorstwa, małe przedsiębiorstwa i średnie przedsiębiorstwa.

² *Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw od 2003 do 2006 roku*, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003, s. 43.

i innowacji prowadzonych przez przedsiębiorstwa, szkolenia i doradztwo w zakresie przedsiębiorczości.

Wspieranie przedsiębiorstw ze środków unijnych najczęściej połączone jest z realizacją polityki regionalnej przez UE. Polityka ta ma na celu przede wszystkim promowanie rozwoju i dostosowań strukturalnych w regionach słabiej rozwiniętych. Osiągnięcie tego celu polityki regionalnej UE jest możliwe dzięki finansowemu zaangażowaniu funduszy strukturalnych.

Fundusze strukturalne to środki, z których przedsiębiorstwa mogą czerpać największą pomoc unijną. Na podkreślenie zasługuje szeroki wachlarz przedsięwzięć podlegających dofinansowaniu³. Wśród wszystkich celów podlegających wsparciu, kluczowe znaczenie ma poziom ich innowacyjności, wpływ na innowacyjność, konkurencyjność, rozwój przedsiębiorstwa ubiegającego się o wsparcie, jak i oddziaływanie na rozwój regionu czy całego kraju.

2. Przedmiot badania i analizy

Mając powyższe na uwadze, do analizy efektów wsparcia środkami z UE przyjęto fundusze strukturalne w ramach programu operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Program Innowacyjna Gospodarka ma na celu wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności. Skierowany jest przede wszystkim do przedsiębiorców, którzy zamierzają realizować innowacyjne projekty, związane z badaniami i rozwojem, nowoczesnymi technologiami, inwestycjami o dużym znaczeniu dla gospodarki lub wdrażaniem i stosowaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Wspierane są działania z zakresu innowacyjności produktowej, procesowej, marketingowej i organizacyjnej, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw. Wsparciem objęte są projekty, które są innowacyjne co najmniej w skali kraju lub na poziomie międzynarodowym.

Badaniem objęto wsparcie w ramach czterech osi priorytetowych tego programu:

- oś priorytetowa 3. Kapitał dla innowacji,
- oś priorytetowa 4. Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia,
- oś priorytetowa 5. Dyfuzja innowacji,
- oś priorytetowa 6. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym.

Środki w ramach przedstawionych priorytetów, ze wszystkich dostępnych w tym programie, w najbardziej bezpośredni sposób adresowane są dla przedsiębiorstw.

Dane na temat efektów wsparcia w poruszonym programie pochodzą z badania ewaluacyjnego wskazanych osi priorytetowych w połowie okresu ich realizacji, tj. do maja 2011 roku⁴. Oparte są one na przeprowadzonych wywiadach metodą CATI na próbie przedsiębiorstw – beneficjentów i w grupie kontrolnej. Badanie objęło

³ Potwierdza to również literatura, np. R. Kasprzak, *Fundusze unijne. Szansa na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw*, Helion, Gliwice 2009.

⁴ *Ocena stanu realizacji 3, 4, 5 i 6 Priorytetu PO IG w połowie okresu programowania*, PAG Uniconsult, Warszawa 2011.

przedsiębiorców realizujących projekty w ramach poddziałania 3.3.2 (Tworzenie systemu ułatwiającego inwestowanie w MŚP – Wsparcie dla MŚP), 4. Osi Priorytetowej, poddziałania 5.4.1 (Zarządzanie własnością intelektualną – Wsparcie na uzyskanie/realizację ochrony własności przemysłowej) i działania 6.1 (Paszport do eksportu), a także dobraną do nich grupę kontrolną przedsiębiorców nierealizujących projektów, lecz stanowiących kategorię potencjalnych beneficjentów. Zastosowano technikę wywiadu telefonicznego wspomaganego komputerowo (CATI – *Computer – Assisted Telephone Interview*). Przeprowadzono 1000 wywiadów CATI, w tym 500 wywiadów z beneficjentami i 500 wywiadów w grupie kontrolnej. W celu zapewnienia reprezentatywności próby, dobór miał charakter losowo-warstwowy. W przypadku próby beneficjentów, warstwy zostały wyróżnione ze względu na oś priorytetową. Po realizacji wywiadów z beneficjentami do każdej z tych warstw osobno dobrano próbę kontrolną potencjalnych beneficjentów o takiej samej strukturze ze względu na wielkość przedsiębiorstwa i branżę.

3. Efekty wsparcia przedsiębiorstw środkami z UE

Badanie wpływu wsparcia na kondycję i funkcjonowanie przedsiębiorstw, wykorzystujących omawiane środki w odniesieniu do podmiotów niekorzystających z nich, oparto na dziesięciu wskaźnikach, związanych z szeroko rozumianą innowacyjnością oraz na czterech wskaźnikach, związanych z ogólnym funkcjonowaniem przedsiębiorstwa. W poniższej tabeli zestawiono opinie obu grup respondentów – w przypadku wskaźników związanych z innowacyjnością, odsetek podmiotów odpowiadających pozytywnie (zdecydowanie tak i raczej tak) oraz odsetek podmiotów wskazujących nie (zdecydowanie nie i raczej nie), zaś przy ogólnych wskaźnikach respondenci odpowiadali tak lub nie.

Przedstawione powyżej wyniki badania pozwalają na przedstawienie następujących wniosków. Wykorzystywanie środków unijnych wśród zbadanych przedsiębiorstw w największym stopniu przyczyniło się do wzrostu ich innowacyjności, rozszerzenia oferty o nowy lub znacząco ulepszony produkt czy usługę oraz wzmocnienia pozycji rynkowej przedsiębiorstwa. Czynniki te wynikają ze specyfiki środków w ramach programu Innowacyjna Gospodarka, które służą szeroko pojętej innowacyjności. Należy zatem stwierdzić, że środki te trafiły do właściwych przedsiębiorstw oraz przyniosły zamierzony skutek.

W najmniejszym stopniu środki unijne wpłynęły na rozszerzenie wielkości obsługiwanego rynku, poprawę ogólnej kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa oraz pozyskanie nowych, zewnętrznych źródeł finansowania (poza środkami unijnymi). Oznacza to, że ogólna sytuacja przedsiębiorstwa uległa niewielkiej poprawie. Należy zatem przyjąć, że znaczny wzrost innowacyjności nie przekłada się bezpośrednio na poprawę sytuacji przedsiębiorstwa lub wymaga dłuższego okresu na pełne jego wdrożenie i uzyskanie dzięki temu korzyści. Ponadto wyniki badania pokazują, że wykorzystanie środków unijnych nie przekłada się na wykorzystanie, w większym stopniu, innych źródeł obcych. W ten sposób wyniki badania potwierdzają również podnoszoną w literaturze niechęć małych i średnich przedsiębiorstw do finansowania obcego.

Tabela 1

Efekty wykorzystania środków unijnych przez przedsiębiorstwa

	Grupa beneficjentów		Grupa kontrolna		Różnica	
	TAK	NIE	TAK	NIE	TAK	NIE
Wskaźniki związane z innowacyjnością (%)						
Wzrost innowacyjności przedsiębiorstwa	88,1	9,3	46,6	46,8	+41,3	-37,5
Rozpoczęcie lub istotne zwiększenie eksportu produktów lub usług	52,8	42,8	25,4	70,6	+27,4	-27,8
Nawiązanie współpracy z nowymi partnerami zagranicznymi	73,3	23,2	50,6	47,9	+22,7	-24,7
Pozyskanie nowych, zewnętrznych źródeł finansowania (poza środkami unijnymi)	23,9	68,7	14,1	83,2	+9,8	-14,5
Wzmocnienie pozycji rynkowej przedsiębiorstwa	82,7	13,0	50,8	42,3	+31,9	-29,3
Rozpoczęcie prac B+R lub istotne zwiększenie nakładów na prace B+R	60,1	35,9	13,0	84,1	+47,1	-48,2
Nawiązanie lub rozszerzenie współpracy ze środowiskami naukowymi	53,9	42,7	15,6	81,9	+38,3	-39,2
Wdrożenie nowej technologii produkcji lub świadczenia usług	65,2	30,1	36,7	58,4	+28,5	-28,3
Rozszerzenie oferty o nowy lub znacząco ulepszony produkt/usługę	83,6	14,0	53,6	42,8	+30,0	-27,8
Wdrożenie do produkcji nowego wzoru przemysłowego lub użytkowego	46,1	47,9	23,8	70,2	+22,3	-22,3
Wskaźniki ogólne (%)						
Wzrost zatrudnienia	53,8	46,2	23,7	76,3	+30,1	-30,1
Rozszerzenie wielkości obsługiwanego rynku	16,3	83,7	3,3	96,7	+13,0	-13,0
Poprawa ogólnej kondycji ekonomicznej	18,5	81,5	10,0	90,0	+8,5	-8,5
Wzrost wielkości sprzedaży	72,9	27,1	47,5	52,5	+25,4	-25,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Ocena stanu realizacji 3, 4, 5 i 6 Priorytetu PO IG w połowie okresu programowania*, PAG Uniconsult, Warszawa 2011, s. 107–121. Grupa beneficjentów – przedsiębiorstwa wykorzystujące środki z UE. Grupa kontrolna – przedsiębiorstwa nie wykorzystujące środków z UE. Różnica – różnica wskazań na TAK (odpowiednio NIE) pomiędzy grupą beneficjentów a grupą kontrolną.

Średnie znaczenie środków z UE odnosi się do wdrożenia do produkcji nowego wzoru przemysłowego lub użytkowego, rozpoczęcia lub istotnego zwiększenia eksportu produktów lub usług, nawiązania lub rozszerzenia współpracy ze środowi-

skami naukowymi oraz na wzrost zatrudnienia. Skala tego wpływu pokazuje, że podkreślany wzrost innowacyjności dotyczy prostych ulepszeń oraz dla dużej grupy przedsiębiorstw ogranicza się do działań wyłącznie wewnątrz firmy.

W przypadku wszystkich badanych wskaźników, korzystniej wypadają przedsiębiorstwa wykorzystujące środki z UE w zestawieniu z podmiotami niekorzystającymi z tego wsparcia. Największe różnice na ich korzyść dotyczą wskaźników określających wzrost innowacyjności przedsiębiorstwa, nawiązanie lub rozszerzenie współpracy ze środowiskami naukowymi oraz rozpoczęcie prac badawczo-rozwojowych lub poważne zwiększenie nakładów na takie prace. Czynniki te są wyjątkowo istotne dla wzrostu poziomu innowacyjności przedsiębiorstwa, dlatego wykorzystanie środków unijnych należy potraktować jako faktycznie służące temu celowi.

Na podkreślenie zasługują również znaczące różnice pomiędzy dwoma zbadanymi grupami przedsiębiorstw odnośnie do wzmocnienia pozycji rynkowej przedsiębiorstwa, wdrożenia nowej technologii produkcji lub świadczenia usług, rozszerzenia oferty o nowy lub znacząco ulepszony produkt czy usługę oraz wzrost zatrudnienia. Środki unijne przyczyniają się zatem do ogólnego rozwoju przedsiębiorstwa i wzrostu poziomu jego konkurencyjności.

Podsumowując tę część rozważań, należy stwierdzić bezsprzecznie pozytywny wpływ środków unijnych na funkcjonowanie, rozwój, konkurencyjność i innowacyjność przedsiębiorstw. Ten pozytywny wpływ, w długim okresie, powinien przynieść ogólną poprawę ekonomiczną przedsiębiorstwa oraz rozszerzenie zakresu działania, które nie uległy znaczącej poprawie.

4. Efekty wsparcia środkami z UE małych i średnich przedsiębiorstw na tle dużych firm

Wśród zbadanych przedsiębiorstw są firmy różnej wielkości, natomiast wielkość firmy można określić biorąc pod uwagę rodzaj programu, z którego zostały pozyskane środki. Mianowicie, poddziałanie 3.3.2 było adresowane wyłącznie do MŚP, zaś środki z 4 osi priorytetowej wykorzystywały głównie większe przedsiębiorstwa, z uwagi na realizację znacznych projektów. Mając powyższe na uwadze, porównanie badanych wskaźników dla tych dwóch grup działań pokaże różnice pomiędzy sektorem MŚP i dużych firm oraz da możliwość odniesienia do omówionych wcześniej danych ogólnych. Zestawienie na wskazany temat zaprezentowano w tabeli 2.

Efekty wykorzystania środków z UE przez MŚP są znacznie mniejsze niż w przypadku dużych firm. Odnosi się to przede wszystkim do czynników bezpośrednio powiązanych z innowacyjnością przedsiębiorstwa, jak rozpoczęcie prac badawczo-rozwojowych lub istotne zwiększenie nakładów na takie prace, wdrożenie do produkcji nowego wzoru przemysłowego lub użytkowego, nawiązanie lub rozszerzenie współpracy ze sferą nauki oraz z partnerami zagranicznymi. Generalnie należy przyjąć, że poziom innowacyjności MŚP pozostaje na niższym poziomie niż dużych firm i środki z UE dodatkowo tę różnicę pogłębiają.

Tabela 2

Efekty wykorzystania środków unijnych przez małe i średnie przedsiębiorstwa oraz przez duże firmy

	MŚP		Duże przedsiębiorstwa		Różnica	
	TAK	NIE	TAK	NIE	TAK	NIE
Wskaźniki związane z innowacyjnością (%)						
Wzrost innowacyjności przedsiębiorstwa	76,7	20,0	95,4	4,6	+18,7	-15,4
Rozpoczęcie lub istotne zwiększenie eksportu produktów lub usług	26,6	53,3	56,5	38,9	+29,9	-14,4
Nawiązanie współpracy z nowymi partnerami zagranicznymi	40,0	43,3	76,0	19,4	+36,0	-23,9
Pozyskanie nowych, zewnętrznych źródeł finansowania (poza środkami unijnymi)	66,7	20,0	28,7	60,2	-38,0	+40,2
Wzmocnienie pozycji rynkowej przedsiębiorstwa	83,3	3,3	86,1	7,4	+2,8	-4,1
Rozpoczęcie prac B+R lub istotne zwiększenie nakładów na prace B+R	33,4	50,0	87,1	12,0	+53,7	-38,0
Nawiązanie lub rozszerzenie współpracy ze środowiskami naukowymi	43,4	40,0	80,5	18,5	+37,1	-21,5
Wdrożenie nowej technologii produkcji lub świadczenia usług	46,6	33,3	77,8	19,5	+31,2	-13,8
Rozszerzenie oferty o nowy lub znacząco ulepszony produkt/usługę	83,4	3,3	84,3	13,0	+0,9	+9,7
Wdrożenie do produkcji nowego wzoru przemysłowego lub użytkowego	13,4	70,0	54,7	39,9	+41,3	-30,1
Wskaźniki ogólne (%)						
Wzrost zatrudnienia	61,9	38,1	67,3	32,7	+5,4	-5,4
Rozszerzenie wielkości obsługiwanego rynku	16,7	83,3	12,5	87,5	-4,2	+4,2
Poprawa ogólnej kondycji ekonomicznej	29,2	70,8	17,6	82,4	-11,6	+11,6
Wzrost wielkości sprzedaży	75,0	25,0	71,0	29,0	-4,0	+4,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Ocena stanu realizacji 3, 4, 5 i 6 Priorytetu PO IG w połowie okresu programowania*, PAG Uniconsult, Warszawa 2011, s. 107–121. Różnica – różnica wskaźników na TAK (odpowiednio NIE) pomiędzy grupą dużych firm a grupą MŚP.

Z kolei, efektem wsparcia środkami z UE zdecydowanie korzystniejszym dla MŚP jest pozyskanie nowych, zewnętrznych źródeł finansowania (poza środkami unijnymi). Środki unijne pozwalają MŚP przeciwdziałać jednej z podstawowych barier prowadzenia działalności i jej rozwoju, jaką jest dostęp do źródeł finansowa-

nia.

Niewielkie różnice pomiędzy omawianymi grupami przedsiębiorstw dotyczą wskaźników określających ogólną sytuację przedsiębiorstwa. Dla wszystkich przedsiębiorstw wpływ środków unijnych na ich ogólne funkcjonowanie jest stosunkowo niewielki.

Podsumowanie

Przedstawiona analiza bezsprzecznie wskazuje na wysoki, pozytywny wpływ wykorzystania środków z UE na poziom rozwoju, konkurencyjności i innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Czynniki te mają kluczowe znaczenie dla ogólnego rozwoju gospodarczego kraju, tym bardziej należy podkreślić rolę środków z UE⁵.

Widoczna jest znacząca różnica w działaniach przedsiębiorstw wykorzystujących środki z UE w odniesieniu do firm niekorzystających z tego wsparcia. Różnica ta dotyczy postaw innowacyjnych, unowocześnienia i rozszerzenia oferty produktów lub usług, podjęcia działań eksportowych. Takie ukierunkowanie działań da trwały wzrost poziomu konkurencyjności omawianych przedsiębiorstw oraz poprawi ich pozycję konkurencyjną na rynku.

Nie jest zauważalny wpływ środków z UE na ogólną sytuację przedsiębiorstwa badaną wielkością obsługiwanego rynku i sytuacją ekonomiczną. Powinien on mieć miejsce z uwagi na wcześniej wskazane oddziaływanie na poziom innowacyjności, konkurencyjności czy rozwoju. Wytlumaczeniem takiej sytuacji jest potrzeba działań długookresowych dla rozszerzenia obsługiwanego rynku czy poprawy sytuacji ekonomicznej i taki efekt będzie mógł być widoczny w przyszłości.

W przypadku MŚP efekty wykorzystania środków z UE są mniejsze w porównaniu do dużych firm, głównie w obszarze związanym z innowacyjnością. Sytuacja taka wynika między innymi z niższego poziomu innowacyjności MŚP i brakiem skutecznych działań z ich strony, które zmieniłyby ten stan. Okazuje się, że środki z UE służą poprawie innowacyjności MŚP, ale pogłębiają w tym różnice w stosunku do dużych firm.

EFFECTS OF ENTERPRISES SUPPORT FROM THE EUROPEAN UNION ON THE BASIS OF INNOVATIVE MANAGEMENT OPERATIONAL PROGRAMME PRIORITY 3, 4, 5 and 6

Summary

The subject of the article are funds from the European Union addressed to companies in Poland. The article pointed out the effects of these funds to support companies. A comparison was made between the effects of small and medium-sized enterprises (SME) and large companies. Also compared to the situation of not benefiting from these grants.

The analysis indicates a high positive impact of the use of funds from the EU's level of development, competitiveness and innovativeness of Polish enterprises. These funds are very important for economic development of a country.

⁵ Taka rola potwierdzona jest również w literaturze, *Fundusze Unii Europejskiej jako instrument wsparcia konkurencyjności regionów oraz małych i średnich przedsiębiorstw*, red. M.S. Bańka, F. Gołembski, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2010.

We can see a significant difference in the activities of enterprises using funds from the EU for companies that do not use this support. For SMEs, the effects of the use of EU funds are smaller compared to the large companies, mainly in the area associated with innovation.

Translated by Robert Wolański